

**Projev Michala Mižigára,
zástupce romské komunity,
u příležitosti Dne památky obětí holocaustu
a předcházení zločinům proti lidskosti
Senát Parlamentu České republiky,
26. ledna 2024**

1. - Aušvicate hi kher báro / V Osvětimi je velký barák
odoj bešel mro piráno / tam sedí můj milý,
bešel, bešel, gondofinel / sedí ve vězení a přemýšlí
the pre mande pobisterel. / a na mě vzpomíná.

3. - Ó, tu kálo čiriklóro, / Oj, ty černý ptáčku,
lídža mange mro lilóro, / odnes můj dopis
lídža, lídža mra romňake / mé ženě,
hoj som phandlo Aušvicate. / že jsem uvězněn v Osvětimi.

4. - Aušvicate bokha báre, / V Osvětimi je velký hlad,
a so te chal amen náne, / nemáme co jíst,
aňi oda koter máro, / ani kousek chleba
o blokáris bibachtálo. / a bachař je zlý.

Vážené dámy a vážení pánové, vážení hosté,

kdybych uměl zpívat, zazpíval bych tyto vybrané sloky z písně Aušvicate hi kher báro, kterou složila Růžena Danielová z Mutěnic. Paní Růžena Danielová, vězenkyně s číslem: Z-8259, pocházela ze skupiny původních moravských Romů, kteří byli integrováni do společnosti. Bohužel, vrátila se sama, její manžel a 5 dětí v Osvětimi zahynuli. Tato *Žalující píseň*, podle které Dušan Holý pojmenoval svou monografii, je dnes symbolem romského utrpení mezi Romy po celé Evropě. Smutné ovšem je, že ani 79 let po osvobození Osvětimi tato píseň nenašla uznání ani své místo v kruzích historiků, v akademické obci ani nikde jinde, kde se hovoří o Osvětimi, nebo obecně o holocaustu. Nicméně, po 79 letech tato píseň v těchto dnech vůbec poprvé zazní i v budově OSN při příležitosti Mezinárodního dne obětí holocaustu.

Přestože moji předkové na východním Slovensku nezažili přímo genocidu, byli oběťmi perzekučních a rasistických zákonů vydaných Slovenským státem. Přišli o domovská práva, museli pobývat schovaní 2 km od hlavní cesty, do vsi mohli chodit jen v určitý čas. Na konci války moji předkové byli využíváni německými vojáky, aby pro ně kopali zákopy před přicházející Rudou armádou. Zažili si také své v lesích v zimě, o hladu, nemocích a strachu. Před mstivými členky Hlinkovy gardy je často zachránily dobré vztahy s farářem či se starostou. Druhá světová válka zničila přirozený vývoj integrace Romů do společnosti a připravila Romy úplně o všechno.

O to těžší to měli přeživší Romové a Sintové, kteří se vraceli z koncentračního tábora většinou jako jedinci, protože přišli o většinu příbuzenstva, jako například paní Růžena Danielová, kterou jsem zmiňoval už na začátku. Romové a Sintové se vraceli domů do Čech a na Moravu, kde je lidé moc nevívali, neměli z čeho začít vytvářet svůj život. Doposud jim stát nevyplatil kompenzace za majetky, o které přišli za druhé světové války. Je nutno říci, že pro Romy a Sinty bylo období války o to bolestivější, že to zlo se jim dělo už v Protektorátu Čechy a Morava ne německými lidmi, ale českými, kteří sloužili jako četníci v koncentračních táborech a po válce nikdo z nich nebyl potrestán za všechno to zlo, které na romských a sintských věznicích napáchali bez ohledu na jejich věk.

Z původních 6500 Romů a Sintů se vrátilo necelých 600. Můžeme zde hovořit o genocidě nejen určité subetnické skupiny Romů, ale také československých občanů, kteří byli v Čechách a na Moravě doma. Holokaust českých a moravských Romů a Sintů byl uskutečněn i s přispěním zákona č. 117 z roku 1927, tzv. Zákona o potulných Cikánech, který podepsal i prezident Masaryk. Tento zákon nejenže z Romů starších 14 let dělal kriminálníky, nýbrž také ukládal sbírat data o Romech, která nakonec byla využita proti Romům.

Když se na to podívám z pohledu dneška, jedna z pozitivních věcí, která se v této zemi povedla, bylo vykoupení prasečáku v Letech u Písku, kde od srpna roku 1942 stál Koncentrační tábor pro Romy. Tento tábor v Letech společně s tím v Hodoníně u Kunštátu byly přestupnou stanicí do Osvětimi, odkud se už většina nevrátila. Jak jsem již zmiňoval, zhruba 600 lidí přežilo.

Muzeum romské kultury letos v Letech u Písku bude slavnostně otevírat nový památník nejpozději dubnu tohoto roku. Jsem velice rád, že jsme se toho dočkali. Nedovedu si představit, co museli zažívat přeživší a jejich potomci, když holokaust Romů a Sintů byl bagatelizován či popírán i tou nejvyšší politickou reprezentací této země. Chtěl bych poděkovat všem, kdo se podíleli na odstranění prasečáku zejména zesnulému panu Čeňku Ružičkovi, Muzeu romské kultury, které to dostalo do správy a všem lidem, kteří tam protestovali a ukazovali celé společnosti, že toto nebylo v pořádku.

Já a moje generace jsme ještě mohli zažít a poslechnout si přeživší holokaustu, nebo naši prarodiče coby poválečné děti nám o tom mohli vyprávět. Nyní ovšem vyvstává otázka, jak se o tom budeme bavit my s dalšími generacemi po nás a jak jim to budeme předávat. Už při tomto narážím na první problémy. Romský holokaust byl nejprve dlouho dobu opomíjen, potom všude možně zpochybňován a kromě toho i v současnosti je zde všudypřítomný Anticiganismus, neboli rasismus proti Romům stejně jako v té době. Nejvíce o tom vypovídá postavení a vnímání Romů a Sintů ve společnosti v dnešní době.

Bez ohledu na to, jací jsme jako lidé a čeho jsme dosáhli, stále čelíme rasismu od běžných lidí z většinové společnosti. Mám-li být konkrétní, už naše děti v mateřské škole zažívají nepříjemné setkání s tím a přijdou domů s pláčem, že jsou Cikáni. Generace našich dětí byly vzdělávány ve zvláštních školách a nyní v segregovaných školách, anebo v lepším v případě v segregovaných třídách v inkluzivních školách, ve kterých romské děti jsou vyučovány podle osnov pro děti s LMP. Milé paní učitelky říkají romským rodičům, že se nemusejí učit těžké věci, ale za to si mohou více kreslit a zpívat si, ale už jim neřeknou, že vytvářejí další generaci Romů beze vzdělání, která nebude mít žádné uplatnění ve společnosti. Pořád zde platí, že Romům a Romkám, kteří dnes mají vysokoškolský diplom, hrozila zvláštní škola, ale nebýt poučených rodičů, jejich sousedů či neromských přátel by dnes absolventy vysokých škol nebyli. Toto milé kreslení a zpívání ve škole tyto děti obírá o šance a připravuje je jako další generaci do chudoby a spárů obchodníků s chudobou, ze které není jednoduché se dostat ven v této zemi.

Společnost tímto okrádává hlavně sama sebe, protože Romové v dnešní stárnoucí Evropě jsou nejmladší populací. Přicházíme ročně o potenciál tisíců mladých Romů a Sintů, kteří nejen v této zemi, ale všech, které se dopouštějí tohoto zla jako je segregace ve školství, mohly přispívat do společnosti.

Ti, kteří z nás vystudují a prosadí se ve společnosti, stále čelí každodennímu narázení na své romství. Jeden můj blízký kamarád, který vystudoval Policejní akademii, pracoval v jistém městě jako policajt po nějaké době to nevydržel a skončil svou práci a změnil obor. Dovolím si jej citovat: "Každý ráno, než začala směna, na služebně, i když věděli, že jsem Rom, si vyměňovali nechutné poznámky o Cikánech. Řešil jsem to s nadřazeným a ten mi odpověděl, ať jsem více policistou než Romem." To byla jen jedna ukázka z každodenního života.

Romové dnes nevěří, že jejich případ bezpráví bude někdo řešit. Antidiskriminační zákon se v tomto případě vůbec neplatí. Rasismus vůči Romům musí být trestán. Rasismus vůči Romům by měl být vnímán jako antisemitismus. Jen tehdy si budu moci říci, že jsme se z toho poučili a můžeme předávat svým potomkům v budoucnu důvěryhodně to, co naše babičky a dědové zažili jako uzavřenou kapitolu v naší historii. Pokud rasismus vůči Romům bude brán vážně, nebude součástí politické kultury, celebrity v televizních pořadech nás nebudou zesměšňovat, romské děti se nebudou učit ve škole o sobě, že jsou exoty a jejich kultura je jiná. Kromě toho i vraždy Romů budou uznávány jako rasově motivované vraždy. Sám jsem něco takového zažil, když v období mého dětství u nás v Písku zabili mladého Tibora Danihela, kterému chyběl jeden den do 18. narozenin. Kdy se Romové báli jít po ulici i za bílého dne a museli se sami chránit. Takových vražd od listopadu 89 v České republice bylo už na několik desítek, kdy Romové umírali pro svůj původ a stát se tvářil, že se nic neděje. Tito lidé začali emigrovat v roce 1997 do Spojeného Království a do jiných zemí směrem na západ a žijí tam dodnes.

Tímto bych chtěl na závěr apelovat na zákonodárce a politiky, aby se zasadili o přijetí definice anticiganismu, tedy rasismu proti Romům a Sintům mezi trestné činy.

Přijetí jasné definice anticiganismu českou vládou je nezbytné pro podporu sociální soudržnosti a řešení systémové diskriminace romské komunity. Přesně definovaný pojem poskytne základ pro uznání a potírání protiromských předsudků, zajistí zároveň právní jasnost a podporu inkluze. Oficiálním uznáním anticiganismu může vláda přijmout proaktivní opatření ke zpochybnění stereotypů, zlepšit vzdělávání a provádět politiky, které podporují rovné příležitosti pro všechny občany, a přispět tak k tolerantnější a spravedlivější společnosti.

Vážené dámy a pánové, až bude anticiganismus neboli rasismus proti Romům brán vážně jako antisemitismus, tehdy budu moci se zúčastňovat těchto setkání jako dnes s tím pocitem, že jsme se z tohoto poučili a politici při pokládání věnců slova „aby se to už nikdy neopakovalo,“ myslí skutečně vážně.